

Hollanda Siyasetinde Temsil Krizi ve Göçmen Partilerinin Ortaya Çıkışı

Representation Crisis and the Emergence of Immigrant Parties in Dutch Politics

Osman ERDOĞDU*

Fikret TOPAL**

Öz

Aşırı sağ partilerin Avrupa siyasi sistemindeki ağırlığı gün geçtikçe artmaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde bu partiler iktidar ilişkilerinde önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu partilerin yükselişiyle beraber geleneksel veya ana akım olarak görülen partilerin de pozisyonları değişmekte ve göçmen karşıtlığı merkez siyasete taşınmaktadır. Her ne kadar bu karşıtlık sağ siyasetin politik araçlarından biri olarak görülse de sol siyasi aktörlerin de söylemlerinde değişiklik gözlemlenmektedir. Eski soldan farklı olarak yeni sol siyasetin gündemini meşgul eden konular arasında göçmenlerin sorunları oldukça azalmaktadır. Dolayısıyla uzun bir süredir özellikle sol ve sosyal demokrat partiler içerisinde kendine yer bulan göçmen gruplar ile bu partiler arasında bir temsil sorunu ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim bu kapsamda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde de göçmen gruplarını temsilen göçmen partileri kurulmaktadır. Bu çalışma dönüştürülen Avrupa yapısal ortamını Hollanda örneğini merkeze alarak incelemektedir. Hollanda, farklı göçmen gruplarına ev sahipliği yapmasının yanı sıra bir göçmen partisinin ilk defa meclise girdiği örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma Hollanda'da son dönemde kurulan göçmen partilerinin partileşme sürecini ve temsil kabiliyetlerini BIJ1, DENK ve NIDA partileri üzerinden analiz etmektedir. Bu analiz sonucunda partilerin başarısının ideolojik tutum, aday kimliği ve rekabete girilen partilerin pozisyonu gibi faktörlerden etkilendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Göçmen Partiler, Hollanda Siyaseti, Temsil Krizi, DENK Partisi

Abstract

Far-right parties have been increasing their influence in the European political system day by day. In many European countries, these parties have emerged as important actors in power relations. The rise of far-right parties is changing the positions of traditional parties and bringing anti-immigrant

* Bağımsız Araştırmacı, cosmanerdogdu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3601-3703

** Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, fikret.topal@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7579-0017

How to cite this article/Atıf için: Erdoğan, O. ve Topal, F. (2025). Hollanda Siyasetinde Temsil Krizi ve Göçmen Partilerinin Ortaya Çıkışı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-22. DOI: 10.14782/marmarasbd.1499512

sentiment to the forefront of politics. Although anti-immigration was previously seen as a tool of right-wing politics, left-wing political actors are also altering their discourse. Issues concerning migrants are significantly less prioritized in the agenda of the new leftist politics. As a result of these shifts, a representation problem has emerged between these parties and immigrant groups, which have historically found support within leftist and social democratic parties. In this context, immigrant parties representing these groups are being established in various European countries. This study examines this transformation by focusing on the Netherlands, notable for being the first country where an immigrant party entered parliament. It analyzes the party formation process and representation capabilities of the recently established immigrant parties in the Netherlands, specifically through the BIJ1, DENK, and NIDA parties. The findings indicate that the success of these parties is influenced by factors such as ideological stance, candidate identity, and the positioning of competing parties.

Keywords: Far-right, Immigrant Parties, Dutch Politics, Representation Crisis, DENK Party

1. Giriş

Avrupa siyaseti, özellikle 2000'lerin başından itibaren aşırı sağ partilerin ve söylemlerinin parti sistemini domine ettiği siyasal atmosfere şahitlik etmektedir. İtalya'da Lega Nord (Lega) ve Fratelli di Italia (FdI), Almanya'da Alternative für Deutschland (AfD), Fransa'da Rassemblement National (RN), Avusturya'da Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) ve Hollanda'da Partij voor de Vrijheid (PVV) gibi çeşitli partiler özellikle son yıllarda hem seçimsel başarıları hem de söylemsel etkinlikleri bağlamında güç kazanmaktadır. İtalya'da son iki genel seçimdir aşırı sağ partilerin sistemdeki ağırlığı artmaktadır. Fransa'da Marine Le Pen önderliğindeki RN son iki cumhurbaşkanlığı seçiminde de ikinci tura kalmış ve oylarını arttırmıştır. Almanya'da AfD meclisteki yerini sağlamlaştırırken Hollanda'da PVV 2023 seçimlerinden birinci çıkmıştır (Politico, n.d.). Tüm bunlar birçok Avrupa ülkesinde bugün aşırı sağ partilerin sistem içinde artan etkinliğini göstermesi açısından önemli göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan 20 yıl öncesine kadar birçok ülkede fikirleri aşırı olarak görülüp sistem dışı kabul edilen siyasetçiler veya partiler günümüzde birçok ülkede temel aktörler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Aşırı sağ aktörler çoğu zaman göç ve göçmenlere yaklaşımları üzerinden ele alınsalar da güvenlik siyaseti, elit düşmanlığı ve elitlerin yolsuzluğa battığı söylemi ve Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi uluslararası örgütlere karşıtlık gibi başlıklarda da benzer tutum içerisinde yer almaktadır (Mudde, 2019). Bu partilerin göç ve göçmen karşıtlığı ile anılmasının başlıca sebebi ise diğer gündemlerinde (Örneğin, AB ve NATO karşıtlığı gibi başlıklarda) zaman zaman yumuşama görülmesine rağmen göç ve göçmen karşıtlığındaki bayrak taşıyıcı rollerinin devam etmesidir. Bu partiler göçmen meselesini sürekli gündemde tutmalarının yanı sıra bu söylemlerin merkez siyasete taşınmasında da önemli bir rol oynamaktadırlar. Merkez siyaseti temsil eden partiler uzun süredir aşırı sağ partilerin görüşlerine, AB müktesebatına ve liberal demokrasiye aykırı olduğu için karşı çıkmaktaydılar. Fakat göçmen karşıtı aşırı sağ partilerin oylarının düzenli olarak artması ve bu oyların ekseriyetle ana akım partilerden kayması sebebiyle birçok ana akım partinin politikası veya programı giderek göç meselesine ilişkin maddeler içermeye başlamıştır (Dancygier, 2019; van Spanje, 2010). Örneğin Almanya'da Hristiyan-demokrat Christlich Demokratische Union (CDU),

2015'te Suriye'deki iç savaştan kaçanlara kapıları açarken, AfD'nin 2017 seçimlerinde oyunu artırmayla tutumunu değiştirmiş alımları sınırlandırmıştır (Amann vd., 2018). 2021 sonrası kurulan Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SDP), Freie Demokratische Partei (FDP) ve Bündnis 90/Die Grünen (Grüne) üçlü koalisyon hükümetinde göçmen karşıtı olmayan partiler dahi zaman zaman göçmen karşıtı politikalara destek vermiştir. Grüne lideri Ricarda Lang göçün engellenmesi için hükümete çağrıda bulunurken diğer ortak FDP sığınmacıların geri dönüşünü kolaylaştırmak için adımlar atılmasını ve sosyal yardımların kısılmasını talep etmektedir (Politico, 2023). SPD lideri Olaf Scholz AB'nin mülteci politikasını sıkılaştırmaya yönelik düzenlemesini veto etmeyeceklerini ifade etmiştir (DW, 2023). Yine benzer şekilde sol parti Die Linke içerisinde yaşanan tartışmalar partinin bölünmesine neden olarak 2024 yılında Bündnis Sahra Wagenknecht (BSW) adlı göç karşıtı sol bir partinin ortaya çıkmasına yol açarken bu parti 2024 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Die Linke'yi geride bırakmayı başarmıştır (BSW %6,20 oy oranına ulaşırken Die Linke 2,70'te kalmıştır) (European Parliament, 2024). Nitekim benzer bir durum Hollanda'da PVV'nin 2006 yılından bu yana devam eden başarısı karşısında liberal-muhafazakar Volkspartij voor Vrijheid en Democratie'nin (VVD) göçmenlere karşı giderek sertleşen politikalarında da kendisini göstermektedir (Akkerman, 2018). Ya da 2023'te kurulan Nieuw Sociaal Contract (NSC) gibi merkez partiler göçmen sayısının sınırlandırılmasına yönelik politika önerilerini parti programlarına almaktadır (NSC, 2024, s.24). Tüm bunları rahatlıkla Avrupa siyasetinin politik yelpazesinde sağa doğru hareketlenmenin göstergeleri olarak okumak mümkündür. Bu partilerin kimisi kurumsal olarak göçmen karşıtı olmasalar dahi buna ilişkin politikalara destek vermek ya da belli dönemlerde göçmen karşıtı pozisyon almak zorunda kalmaktadır. Bu durum göçmenleri problem haline getiren aşırı sağ siyasal söylemlere ve atmosfere de doğrudan/dolaylı destek sağlamaktadır.

Aşırı sağ siyasetin söylemleri, görüldüğü üzere, sadece merkez ya da merkez sağ partileri etkileyen bir dinamik olmaktan öte, sosyal demokrat ve sol partilere de sirayet etmiştir (Bale vd., 2010). Merkez sol veya sosyal demokrat partilerin işçi hakları, sosyal güvenlik, barınma gibi konularda toplumun daha dar gelirli kısımlarını destekleyen politikalarının yanında göçmen kökenlilerin kendi etnik ve dini kimliklerine karışmayan politikaları, uzun yıllar boyunca göçmen kökenliler arasında büyük destek bulmalarını sağlamıştır (Dancygier & Saunders, 2006; Uluscan & Sauer, 2020). Fakat aşırı sağ partilerin göçmen karşıtlığının bu partilere de sıçraması sonucunda sol partileri destekleyen göçmen kökenlilerle arasındaki mesafe açılmış ve göçmen nüfusunun, en azından bir kısmı için, siyasal temsil krizini daha da derinleştirmiştir.

Avrupa siyasetinde yaşanan bu dönüşüm karşısında çeşitli göçmen kökenli gruplar temsil krizini aşmak için siyasal partileşme sürecine gitmiştir. Hollanda özelinde göçmen kökenli isimler etrafında bağımsız adaylarla temsil denemeleri 1980'lere kadar götürülebilirse de bu girişimlerin başarılı olamadıkları ve devamının gelmediği görülmektedir (Rath, 1985). Ancak son yıllarda, temsil krizinin de derinleşmesiyle birlikte, daha kalıcı örgütlenmeler kurularak göçmen partileri siyasal aktör olma yolunda ilerlemektedirler. İşte bu çalışma göçmen kökenlilerin siyasal partileşme sürecini, diğer bir ifadeyle göçmen partileri incelemektedir. Bu noktada değinilmesi gereken konu göçmen parti tanımlamasıdır. Bir etnik grubu temsil eden partiler genellikle etnik

partiler olarak ifade edilmektedir (Chandra, 2011). Ancak makalede incelenen partiler hem göçmen kökenliler tarafından kurulan hem de göçmen yanlısı politikalar benimseyerek daha çok göçmenlerden oy alan partiler olarak belirgin bir şekilde diğerlerinden ayrılan örgütlenmeler olarak karşımıza çıktığından göçmen partisi terimi tercih edilmektedir.

Çalışma göçmen partilerini Hollanda'yı merkeze alarak incelemektedir. Hollanda'yı bu bağlamda önemli kılan noktaysa: Hollanda siyasetinin göçmen kökenlilerin siyasal temsiline alan açmasıdır. Avrupa ülkeleri arasında göçmen kökenli nüfusun, nüfusa oranla en yüksek siyasal temsile sahip olduğu ülke Hollanda'dır (Bloemraad, 2013). Nitekim Hollanda siyasetinde 2010 yılı sonrasında ortaya çıkan ve ulusal düzeyde seçimlere katılan NIDA, Artikel 1/BIJ1 ve DENK gibi çeşitli partiler siyasal tartışmaların merkezinde yer almakta ve adından söz ettirmektedir. DENK ve BIJ1 gibi partiler bu sürede parlamentoda temsil hakkı dahi elde edebilmiştir. Özellikle Türk kökenli göçmenlerin de tercih ettiği ve bu partiler arasında en başarılısı sayılabilecek DENK gibi partiler de Türk kamuoyu tarafından takip edilmektedir.

Bu çalışmanın ilk kısmında Hollanda siyasetinin çözülmesiyle beraber aşırı sağ partilerin yükselişine odaklanılacaktır. Ardından ikinci kısımda temsil krizi yaşayan göçmen kökenlilerin siyasal partileşme süreci merkeze alınacaktır. Üçüncü kısım bu partilerin sosyo-politik pozisyonları, temsil kabiliyetleri ve seçimlerdeki performanslarını incelemektedir. Son kısımdaysa bu partiler arasında farklılaşmayı sağlayan ve öne çıkaran gelişmeler tartışılarak neden bazı partilerin daha başarılı olduğu sorusu cevaplanacaktır.

2. Hollanda Parti Sisteminin Çözülmesi ve Aşırı Sağın Yükselişi

Anayasal bir monarşi olan Hollanda'da Parlamento iki kanatlı bir yapıdadır. Parlamentonun üst kanadını *Eerste Kamer* adı verilen senato oluştururken alt kanadını *Tweede Kamer* adı verilen temsilciler meclisi oluşturmaktadır. *Eerste Kamer*'in toplam 75 üyesi bulunmakta ve bu üyeler 12 eyaletin eyalet meclislerindeki üyeler (ikinci seçmen) aracılığıyla dört yıllık aralıklarla seçilmektedir. *Tweede Kamer* ise 150 üyeden oluşmakta ve yine dört yıllık aralıklarla halk tarafından seçilmektedir. Hollanda seçim sisteminde diğer birçok ülkenin aksine temsilciler seçim bölgelerine bölünmemekte ve bütün ülke tek bir bölge sayılmaktadır. Bu durum da seçimlerde yaklaşık %0.67 üzerinde oy alan her partinin 150 üyeli meclise vekil gönderebilmesini sağlamaktadır (*Eerste Kamer*, n.d.; *Tweede Kamer*, n.d.). Seçim sisteminin bu bağlamda önemli olan boyutu tek bir sorun/gündem etrafında kümelenen partilerin veya siyasetçilerin temsil hakkı kazanmasına olanak sağlamasıdır. Dolayısıyla seçim sistemi partilerin o dönemde gündemde olan sorunlara karşı ilgisiz kalmasını cezalandırma potansiyeli taşımaktadır ve sistemin toplumsal duyarlılığı yüksektir. Bu sistem Hollanda'da küçük partilerin siyasal temsiline imkân sağlayan en önemli açıklayıcılardan biridir.

Her ne kadar Hollanda'da uygulanan bu yöntem oy çokluğu yöntemi, dar bölge seçim sistemi, tek turlu seçim sistemleri gibi büyük partilerin meclise hakim olmasını sağlayan sistemlere veya seçim barajları sebebiyle küçük partileri engelleyen sistemlere kıyasla seçmenlerin daha büyük bir

kesiminin temsil bulmasına olanak sağlasa da aynı zamanda meclise birçok partinin girmesinden dolayı siyasal parçalanmanın artmasına ve hükümet kurulması sırasında büyük zorluklar yaşanmasına da yol açmaktadır (Krouwel & Lucardie, 2018). Örneğin, diğer birçok ülkede yeşil partiler içerisinde varlık gösteren hayvan hakları hareketleri Hollanda'da 2012 seçimlerinden bu yana Partij voor de Dieren (PvdD) ismi altında meclise girmekte ve parçalanmayı arttırmaktadır. 2012 seçimlerinde meclise giren 11 partinin altısı 10 vekilden fazla vekile sahipken bu sayı 2017 seçimlerinde 13 parti içerisinde altı; 2021 seçimlerinde 17 parti içerisinde dört; 2023 seçimlerinde 15 parti içerisinde dört olmuştur. 2023 seçimlerinde bu dört partinin, PVV, VVD, NSC ve İşçi Partisi-Yeşil Parti ittifakı GroenLinks/Partij van de Arbeid (GL/PvDA), tamamı 20'den fazla vekil kazanırken aynı zamanda seçime katılan 26 partinin 15'inin meclise girmesi parçalanmanın devam ettiğini göstermektedir (Kiesraad, 2023). Bunun yanında en büyük dört partinin bazılarının birbiriyle koalisyon kurmayı reddetmesi parçalanmanın sadece meclisi bölmekle kalmayıp daha derin bir hale getirdiğini, diğer bir ifadeyle kutuplaştırdığını göstermektedir. Aşırı sağ partiler bağlamında ise 2012 seçimlerinde mecliste göçmen karşıtı-aşırı sağcı sadece PVV bulunurken, 2017'de buna Forum voor Democratie (FvD)'de eklenmiş ve sayı ikiye çıkmış, 2021 ve 2023 seçimlerinde ise bunlara FvD'den kopan Juiste Antwoord 2021'de (JA21) katılmış ve sayı üçe çıkmıştır.

Bu parçalanmanın diğer bir göstergesi ise meclisteki etkin parti sayısıdır. Etkin parlamenter parti sayısı, parti sistemlerinin parçalanmasını ölçmek için Laakso & Taagepera (1979) tarafından geliştirilen ve uzun bir süredir parçalanma çalışmalarında kullanılan bir hesaplama yöntemidir. Her ne kadar Hollanda'da parçalanmayı gösteren etkin parti sayısı diğer ülkelere göre zaten yüksek olsa da 2017 sonrası dönemde bu sayı geçmiş meclislerin de çok üstüne çıkmıştır. Örneğin 2017 seçimlerine kadar Hollanda'da ortalama etkin parti sayısı 4.6 iken (Andeweg, Irwin & Louwerse, 2020) son üç seçimde bu ortalama 7.9'a çıkmıştır. Aşağıda Tablo 1'de görüleceği üzere sırasıyla 2017 seçimlerinde 8.1, 2021 seçimlerinde 8.5 ve 2023 seçimlerinde 7 olmak üzere etkin parti sayısı en yüksek sayılara bu dönemde ulaşmıştır.

Artan parçalanma beraberinde hükümet kurma süreçlerinin de zorlaşmasına yol açmıştır. Hollanda'da dört veya daha fazla parti içeren koalisyonlar 1977'den sonra ilk defa 2017 seçimlerinde görülmüştür. Nitekim 2017 seçimleri sonrasında koalisyon görüşmeleri için partiler arasındaki görüşmeler 225 gün sürerek Hollanda rekorunu kırmıştır (Otjes, 2017). 2017 seçimlerine gidilirken Hollanda tarihinin gördüğü en uzun süreli hükümet görev yapmaktaydı. 2012 yılındaki seçimlerin ardından PvdA ve VVD arasında Mark Rutte önderliğinde kurulan *İkinci Rutte hükümeti* 1816 günlük görev süresiyle İkinci Dünya Savaşı sonrası Hollanda'nın en uzun süreli hizmet eden hükümeti olmuştur (van Holsteyn, 2018). Rutte 2017 ve 2021 seçimlerinden sonra da *Üçüncü ve Dördüncü Rutte hükümetlerini* kurarak başarısını sürdürmüştür. Fakat bu başarıya rağmen dört hükümetin üçünün birbirinden farklı koalisyonlar vasıtasıyla kurulmuş olması ve en uzun süre hizmet eden hükümeti takip eden 2017 seçimleri sonrasında kurulan Üçüncü Rutte hükümetinin kurulmasının 225 gün sürmesi, aslında başarının altında gizlenmiş olan ve 2023 seçimleri sonrasında kendini gösteren büyük sorunlara da işaret etmiştir. Nitekim 2021 seçimleri de benzer şekilde dört parti etrafında hükümet kurulmasını gerekli kılmıştır. Aynı şekilde 2023

seçimlerinden sonra yine uzun bir süre hükümet kurulamamıştır. Seçimlerin ardından 223 gün geçtikten sonra 2 Temmuz 2024 tarihinde PVV, VVD, NSC ve BoerBurgerBeweging (BBB) olmak üzere dört partiden oluşan hükümet bağımsız Başbakan Dick Schoof önderliğinde kurulmuştur.

Dolayısıyla hem siyasal parçalanmanın artışı hem de uzun süreli kurulamayan hükümetler neticesinde yaşanan istikrarsızlık Hollanda siyasetinde uzun süredir görülen dengelerin değişmesine ve kurumsallaşmanın çözülmesine yol açmıştır. Bununla beraber artan kutuplaşma ortamını ve siyasetin yeni aktörlerini de bu değişimin/çözülmenin önemli göstergeleri olarak okumak mümkündür.

2002 seçimlerinde Pim Fortuyn'un başlattığı ve 2006 seçimlerinden sonra bayraktarlığını Wilders'in üstlendiği göç ve göçmen karşıtı aşırı sağın devam eden etkisiyle Hollanda siyasetinin son yirmi yılındaki ana konulardan bir tanesi kimlik tartışmaları olmuştur. PVV gibi partilerin söylemleri ile DENK, GroenLinks (GL), SP ve BIJ1 gibi partilerin söylemlerinin birbirlerine neredeyse taban tabana zıt olması sebebiyle kimlik tartışmaları, aynı zamanda kutuplaşmanın da yükselmesini beraberinde getirmiştir. Aşırı sağın göçmen karşıtı söylemlerinin ve yeni kültürel meselelerin Hollanda siyasetine egemen olması ve artan kimlik tartışmaları Hollanda siyasetinin son yirmi yılına aşırı sağ damgasını vurmasını da sağlamıştır. Aşırı sağ partiler sadece PVV ile sınırlı değildir ve PVV'nin dışında 2019 yerel seçimlerinden birinci çıkan FvD ve FvD'den kopan JA21 gibi partiler de mecliste kendilerine yer bulmaktadır. Ancak özellikle göç meselesi üzerinden kutuplaşan siyasette PVV başkanı Geert Wilders'in etkisi artmıştır. Wilders 2017 seçimlerine giderken Müslümanlara yönelik ırkçı söylemlerinden dolayı ceza almış (Darroch, 2016) ve büyük partilerin hepsi seçimler sonrasında içinde Wilders'in olduğu bir koalisyona katılmayacaklarını deklare ederek Wilders ve PVV'ye karşı bir güvenlik kordonu (cordon sanitaire) oluşturmuşlardır (Orjes, 2018). Benzer bir tavır 2023 seçimleri öncesinde de görülmüş fakat PVV'nin birinci çıkması ve içinde PVV'nin bulunmadığı bir hükümetin kurulmasının neredeyse imkânsız olması sonucunda bazı partiler kordondan ayrılmışlardır.

Bu dönemde parti sisteminde yaşanan değişimin veya çözülen kurumsallaşmanın bir diğer göstergesi de sisteme bir anda girip ancak kısa süre sonra yok olan yeni partilerin varlığıdır. Kurumsallaşmış sistemlerde oyuncular sürekli olduğundan, dışarıdaki aktörlerin sistemde bir anda önemli bir pozisyon elde etmesi veya hızlıca ortadan kaybolması zordur. Ancak Hollanda'da 2002 Genel seçimlerinde Lijst Pim Fortuyn, 2019 Yerel seçimlerinde FvD, 2023 Yerel seçimlerinde BBB, büyük başarı yakalamış fakat aynı başarıyı sonraki seçimlerde göstererek süreklilik kazanamamışlardır. Hem aşırı sağcı FvD hem de çiftçi çıkarlarını temsil eden BBB gibi partilerin özellikle yerel seçimlerde başvurdukları popülist söylemlerle etkinliğini daha da arttırması oy verme davranışındaki kaymayı ve ana akım partilerden kopuşu göstermektedir. Bu durum sürekli yeni aktörlerin sistemde etkin olmasına yol açarak temel aktörlerin istikrarlı ilişkiler kurmasına ve parti sisteminin öngörülebilirliğinin azalmasına yol açmıştır.

PVV'nin ve diğer aşırı sağcı partilerin oylarını arttırdığı ve aşırı sağın meclise girmesinin bir seferlik bir hadise değil de daha kalıcı bir durum olduğunun anlaşıldığı bu dönemde CDA gibi daha

merkez/merkez sağda yer alan ve Türk kökenliler başta olmak üzere daha muhafazakâr kimlikli göçmen kökenli vatandaşların oyunun önemli bir kısmını alan bazı partilerin de göçmenler ve entegrasyon konusunda daha az toleranslı bir noktaya kaymaya başladığı görülmüştür (Vermeulen, Hartevelde & van Heelsum, 2020, s.437). Özellikle işçiler ve mavi yakalı seçmenler arasındaki tabanını kaybetmek istemeyen PvdA'da benzer bir tutum sergilemeye başlamış ve parti lideri Lodewick Asscher, Millî Görüş gibi Türk kuruluşlarının entegrasyonun önünde engel oldukları, Hollanda kültürünün dominant kültür olarak kabul edilmesi gerektiği gibi daha önceki toleranslı tutumlarına tezat bir tutuma geçmiştir. PvdA içinde yer alan Türk milletvekilleri Kuzu ve Öztürk bu görüşe karşı çıkarak partinin entegrasyon politikalarına yönelik eleştirilerini dile getirince kısa süre sonra partiden ihraç edilmiş ve 9 Şubat 2015'te DENK'i kurmuşlardır (Loukili, 2019, s.25).

Merkez partilerin tutumlarındaki kaymanın ve aşırı sağın artan etkinliğinin diğer bir örneği ise 2017 seçimleri öncesinde seçime bir hafta kala Türkiye'den Aile Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun aynı dönemde Türkiye'de gerçekleşmekte olan anayasa değişikliğine ilişkin referandum kampanyası için Hollanda'da kampanya yürütmelerine izin verilmemesi olmuştur. Buna rağmen bakanların Hollanda'ya gelmesi üzerine Hollanda 11 Mart'ta Fatma Betül Sayan'ı sınır dışı etmiştir. Bu hareket VVD lideri Rutte'nin Türkiye'deki siyasetin Hollanda'ya kaymasına karşı olduğunu ve Hollanda'daki Türklerin Hollanda siyasetine entegre olması gerektiği yönündeki tutumunu göstermiş ve 13 Mart'ta PVV lideri Wilders ile yapacağı tartışma programı öncesinde elini güçlendirmiştir (van Holsteyn, 2018). Rutte, Hollanda dışındaki bir ülkenin kendi iç siyaset gündeminin Hollanda'ya kaymasını engelleyerek Wilders'in körüklediği özellikle Müslüman karşıtı argümanlar karşısında partinin PVV'ye kayması muhtemel olan daha göçmen karşıtı seçmenlerini partide tutmayı amaçlamış ve bunu da kısmi olarak başarmıştır.

2012 seçimlerinden itibaren artan Hollanda siyasetindeki siyasal parçalanmanın 2017 ve 2021 seçimleriyle en yüksek düzeye ulaşmasının da katkısıyla siyasal istikrarsızlıkları ve aşırı sağın yükselişini daha net bir şekilde gözlemlemek mümkün olmuştur. Bu dönemden itibaren oluşan istikrarsız ve kırılğan hükümetler, sorunlar karşısında çözüm önerileri üretmedikçe aşırı sağ partilere ve bunlarla beraber merkez siyasetin dışında kalan partilere alan açıldığı görülecektir. Aşırı sağın güçlenmesi karşısında bu partilere kaptırdıkları oyları geri almak ve daha fazla oy kaybetmeyi engellemek isteyen VVD gibi partilerin göç konusunda daha sert tutum sergilemeye başlamaları sonrasında bu partiler ile daha önceki tutumlarından çok fazla değişiklik göstermeyen liberal D66 ve Hristiyan-demokrat CU gibi partiler arasında politikalar konusunda anlaşmazlıklar yaşanmaya başlanmıştır. Bu farklılaşma sonunda ise ülkeye gelecek göçmenlerin sayısının sınırlandırılması, hangi grupların geri gönderileceği ve girişin zorlaştırılması gibi konular üzerine çıkan anlaşmazlık, 2023 yılında *Dördüncü Rutte hükümetinin* dağılmasına sebep olmuş ve seçimlere gidilmiştir.

Özellikle 2023 seçim sonuçları bu açıdan önemli sonuçlar üretmiştir. Bu seçimlerde ana akım partilerin eriyişi, yeni partilerin kuruluşu ve aşırı sağ partilerin yükselişi Hollanda siyasetinde

parti sistemine ilişkin dinamiklerin değiştiğinin yeni göstergesi olmuştur. VVD, Christen-Democratisch Appèl (CDA), Socialistische Partij (SP), Democraten 66 (D66) ve PvdA gibi eski partilerin siyasal gücünü kaybetmesi karşısında PVV gücünü arttırmış ve bu duruma ek olarak çiftçilerin haklarını savunan BBB gibi yeni partiler sisteme girerek siyasal alanı daha oynak hale getirmiştir. Diğer yandan bu seçimler yeni liderlerin ve aktörlerin de siyasete dahil olmasına yol açmıştır. VVD'de 17 yılın ardından Rutte başkanlıktan çekilmiş ve yerini Türkiye kökenli Dilan Yeşilgöz-Zegerius'a bırakmış, GL ve PvdA Frans Timmermans önderliğinde seçime GL-PvDA olarak birlikte girme kararı almış, CDA'lı Pieter Omtzigt'in liderliğinde kurulan NSC ise seçimin sürpriz partisi olmuştur.

Tablo 1. 2006-2023 Arası Hollanda Seçim Sonuçları ve Etkin Parti Sayısı

Partiler	2006 Seçimleri		2010 Seçimleri		2012 Seçimleri		2017 Seçimleri		2021 Seçimleri		2023 Seçimleri	
	Katılım: %80,35		Katılım: %75,4		Katılım: %74,57		Katılım: %81,57		Katılım: %78,71		Katılım: %77,75	
	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı	Oy Yüzdesi	Vekil Sayısı
VVD	14.67	22	20.49	31	26.58	41	21.29	33	21.87	34	15.24	24
PVV	5.89	9	15.45	24	10.08	15	13.06	20	10.79	17	23.49	37
CDA	26.51	41	13.61	21	8.51	13	12.38	19	9.5	15	3.31	5
Democraten 66	1.96	3	6.95	10	8.03	12	12.23	19	15.02	24	6.29	9
SP	16.58	25	9.82	15	9.65	15	9.09	14	5.98	9	3.15	5
PvDA	21.19	33	19.63	30	24.84	38	5.7	9	5.73	9	-	-
GL	4.6	7	6.67	10	2.33	4	9.13	14	5.16	8	-	-
GL/PvDA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15.75	25
ChristenUnie	3.97	6	3.24	5	3.13	5	3.39	5	3.37	5	2.04	3
PvdD	1.83	2	1.3	2	1.93	2	3.19	5	3.84	6	2.25	3
SGP	1.56	2	1.74	2	2.09	3	2.08	3	2.07	3	2.08	3
50 Plus	-	-	-	-	1.88	2	3.11	4	1.02	1	0.49	-
DENK	-	-	-	-	-	-	2.06	3	2.03	3	2.37	3
FvD	-	-	-	-	-	-	1.78	2	5.02	8	2.23	3
Volt	-	-	-	-	-	-	-	-	2.42	3	1.71	2
JA21	-	-	-	-	-	-	-	-	2.37	3	0.68	1
BBB	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	4.65	7
BIJ1	-	-	-	-	-	-	0.27	-	0.84	1	0.42	-
NIDA	-	-	-	-	-	-	-	-	0.32	-	-	-
NSC	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12.88	20
Toplam	98.8	150	98.9	150	99.1	150	98.5	150	98.4	150	99.0	150
ENPP*	5.5		6.7		5.7		8.1		8.5		7	

Kaynak: (Verkiezingsuitslagen). Yazarlar tarafından derlenmiştir. *Etkin Parlamenter Parti Sayısı (Effective Number of Parliamentary Parties, ENPP) yazarlar tarafından Laakso ve Taagepera'nın (1979) formülü kullanılarak hesaplanmıştır

2023 seçimlerinde de Hollanda'nın ana gündem maddelerinden birisi göçmenler ve göç politikası olmuştur. Bunda AB genişleme politikaları sonrasında AB'ye yeni katılan ülkelerden gelen çok sayıda göçmene Ukrayna-Rusya Savaşı sebebiyle gelen Ukraynalıların da katılması etkili

olmuştur. İki seçim arasında geçen iki yılda Hollanda'ya 2021 yılında 252 bin, 2022 yılında ise Hollanda rekoru kırılarak 403 bin göçmenin gelmesinin de etkisi olmuştur (Centraal Bureau voor de Statistiek, n.d.). Bu göç dalgasının ve savaş sebebiyle bütün Avrupa'da görülen ekonomik sıkıntıların da etkisiyle PVV 2023 seçimlerinden birinci parti olarak çıkmıştır. Böylece 2002 yılında ilk defa meclise giren aşırı sağ 21 yılın sonunda birinci parti olmuştur. PVV'nin birinci parti olması sonrasında Hollanda'da Müslümanlar başta olmak üzere diğer azınlıklar için de endişelerin arttığı bir döneme girilmiştir. Seçimler sonrasında ülke içerisinde başta azınlık grupları ve organizasyonlar olmak üzere çeşitli kurumlar açıklamalar yaparak PVV'nin seçim başarısı ve Wilders'in de içinde olacağı olası bir koalisyon hakkındaki endişelerini dile getirmiştir (NL Times, 2023; Reuters 2023). Nitekim Wilders yeni kurulan hükümette beş bakanlık ile en çok bakanlığı elde eden parti olmuştur. Ayrıca 2 Temmuz tarihinde resmiyet kazanan PVV, VVD, NSC ve BBB hükümetinin anlaştığı koalisyon protokolünde partiler, göçmenler konusunda daha katı tedbirler alınmasına ilişkin anlaşmaya varmıştır. Buna göre iltica izinleri kaldırılırken ikamet izni için şartlar sıkılaştırılmakta, sınır dışı kolaylaştırılmakta, mültecilerin sosyal kiralık konutlara ulaşımı ve aile birleşimi şartları zorlaştırılmaktadır (Kabinetdformatie, n.d.). Entegrasyon noktasında daha sıkılaştırma vaat eden bu politika önerileri karşısında göçmenlerin hayat şartları ise daha da zorlaşacaktır. Bu durum kutuplaşma ortamını ve aşırı sağ fikirlerin alanını genişletirken diğer yandan göçmenlerin temsil krizini daha da derinleştirecektir.

Bu durum göçmen kökenlilerin temsili meselesini daha da önemli bir hale getirmektedir. Hollanda'da birçok partinin kuşatıcı/kapsayıcı tutumları çerçevesinde uzun yıllardır bu partilerde siyasal temsil imkânı bulan göçmen kökenliler, PVV'nin diğer partilere etkisi ve siyasal uzlaşmanın çökmesi sonucunda mevcut partiler içerisinde söz hakkı bulamamış ve kendilerine yeni partiler aramak zorunda kalmışlardır. Göçmen karşıtı politik atmosferin tüm partileri etkisi altına almasının neticesinde bu gruplar böylece kendi politik örgütlenmelerini meydana getirmiştir. Bunun sonucunda daha önceki yıllarda da kurulmasına rağmen başarılı olamayan göçmen partileri için alan açılmış ve bu partiler göçmen kökenli nüfusun siyasal temsili için önemli örgütlenmeler olarak yeniden ortaya çıkmıştır.

3. Hollanda'da Göçmen Kökenlilerin Siyasal Temsili ve Partileşme Süreci

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın ekonomik kalkınma dönemi sırasında göç alan ülkelere birisi de Hollanda olmuştur. Hollanda'nın göçmen profilini İsveç, Almanya ve Avusturya gibi diğer bazı Avrupa ülkelerinden ayıran ise bu göçün hem misafir işçi antlaşmaları hem de sömürgelerden çekilme sırasında yaşanan göç vasıtası ile gerçekleşmiş olmasıdır (van Amersfoort & van Niekerk, 2006). Bugün Hollanda'da bulunan en büyük dört göçmen gruptan Faslılar ve Türkler misafir işgücü anlaşmaları ile gelirken Endonezyalılar ve Surinamlılar ya kolonilerden çekilme sırasında ya da kolonilerden çekildikten sonra koloniler ile devam eden özel bağ çerçevesinde gelmişlerdir. Bu iki gruba ise son yıllarda Romanya, Polonya, Bulgaristan gibi AB'nin son genişleme paketleri çerçevesinde yeni katılan ülkelere gelen göçmenler de eklenmiştir.

1974'te, 1973 Petrol Krizini takiben misafir anlaşmaları iptal edilip ülkeye gelmiş olan göçmen işçilerin statüsü tartışmaya açıldığı yıllarda, Hollanda'da 13,5 milyonluk nüfus içerisinde yabancı nüfus oldukça küçük olmuştur. 1974'te toplam göçmen kökenli nüfus 296,8 bin şeklindedir (Etzinger, 1985). Bu sayı 1974 yılı için toplam nüfusun yaklaşık %2,2'sini oluşturmuştur. 1983 yılına gelindiğinde göçmen kökenliler 542,6 bin kişi ile nüfusun %3,6'sını oluşturmuştur. Bu sayılarla ilgili kritik nokta ise vatandaşlık almış göçmen kökenli nüfusun bu sayılara dahil olmamasıdır. Dolayısıyla da Hollanda ordusunda savaştıkları için Endonezya'dan Hollanda'ya göç etmek zorunda kalan 40 bin Molukkanlı, Surinam'ın bağımsızlığı öncesinde göç ettikleri için Hollanda vatandaşı olan 180 bin Surinamlı ve Hollanda Antilleri'nden gelen 43 bin kişi gibi vatandaşlık sahibi gruplar bu rakamlara dahil değildir. 1 Ocak 2022 itibariyle ise Hollanda'da yaklaşık 4,6 milyon göçmen kökenli bulunmaktadır (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023a). Hollanda nüfusunun yaklaşık %25'ini oluşturan bu rakamlara ise anne ve babasının ikisi de Hollanda'da doğmuş olanlar dahil değildir. Tüm bu rakamlar hem 1980'lerdeki göçmen kökenli bağımsız adayların, hem de partilerin neden başarısız olduğunu da gösterirken, aynı zamanda günümüzde kurulan göçmen partilerinin başarısını en azından nüfus içerisindeki potansiyel üzerinden açıklama getirmektedir.

Hollanda'nın vatandaşlık rejimi kan bağı esasına dayalı olarak gerçekleşse de vatandaşlığa geçişin kolay olması sebebiyle göçmen kökenli vatandaş sayısı ve oy potansiyeli giderek artmaktadır. Her ne kadar göçmen kökenli vatandaşların oyları birçok ülkede sol partilerle özdeşleştirilmiş olsa da 1980'ler gibi erken bir dönemden itibaren göçmen kökenliler hem partileşme hem de bağımsız adaylar aracılığıyla temsil kazanabilmek için faaliyetlerde bulunmuşlardır (Rath, 1985). Fakat erken dönemdeki bu denemeler gerek o dönemki nüfusun azlığı gerekse organizasyon sorunları gerekse başarıya dair şüphecilik sebebiyle varlık gösterememişlerdir. Günümüzde ise artan göçmen kökenli nüfus, bu nüfusun eğitim/gelir seviyesinin yükselmesi ve bir önceki bölümde anlatıldığı üzere birçok ana akım partinin de giderek göçmen karşıtı veya kimlik merkezli politikalar benimsemesi sebebiyle göçmen kökenli nüfusun göçmen partilerine yönelik ilgisi artmıştır.

Hollanda'da 1980'lerden başlayarak ulusal ve yerel düzeyde göçmenlere hitap eden birçok parti kurulsa da bunların önemli bir bölümü ya kapanmış ya seçimlerde başarılı olamamış ya da başka partilerle birleşerek etkisiz kalmıştır¹. Bu kapsamda Hollanda'da göçmen partilerinin 2010 yılından sonraki en önemli 3 temsilcisi 2013'te kurulan NIDA, 2015'te kurulan DENK ve 2016'da kurulan BIJ1 olmuştur. Bu üç parti de diğer partilerle karşılaştırıldığında ciddi bir görünürlük elde etmiş ve kısmen de olsa başarılı olmuşlardır. Tablo 1'de ve Tablo 3'te görüldüğü üzere DENK kuruluşundan bu yana girdiği 2017, 2021 ve 2023 parlamento seçimlerinde başarı yakalamıştır ve her üç seçimde de üç vekil çıkararak bu partiler arasında en istikrarlı temsili yakalamıştır. BIJ1 ise girdiği ilk seçim olan 2017 seçimlerinde başarısız olduktan sonra 2021 seçimlerinde

1 Bunlardan bazıları arasında Nederlandse Moslim Partij (2007-2012), Solide Multiculturele Partij (2006-), Vrije Indische Partij (1994-2006), Vooruitstrevende Minderhedenpartij (1985-), Vooruitstrevende Integratie Partij (2002-) İslam Democraten (2006-), Partij van de Eenheid (2010-2022), Ubuntu Connected Front (2017-), gibi partiler yer almaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Otjes & Krouwel, 2019.

bir vekil çıkarmayı başarmış ancak 2023 seçimlerinde %0,4 oy oranında kalarak meclis dışı kalmıştır. NIDA ise girdiği 2021 seçimlerde %0,3 oy oranı ile başarılı olmasa da yerel seçimlerde belirli bölgelerde başarılı olmuştur. Bu üç parti dışındaki partilerin çoğunluğu genel seçimlere katılmamış, katıldıklarında ise Partij van de Eenheid ve Ubuntu Connected Front gibi %0,1'in altında oy almıştır.

Bu makalede incelenen üç parti içerisinde en erken kurulan NIDA olmuştur. Arapça “oy” anlamına gelen ve 2013 yılında kurulan NIDA, kendisini göçmen partisi veya İslami parti olarak nitelermeyi reddetmiş olsa da parti programında (NIDA, 2021) birçok politika önerisi için Kuran'a atıflarda bulunulması ve partinin Arap nüfusun yoğun olduğu Rotterdam, Lahey ve Almere gibi şehirlerde belediye seçimlerinde varlık göstermiş olması partinin böyle adlandırılmasını sağlamaktadır. Hollandacada “düşünmek”, Türkçede ise “eşit” anlamına gelen DENK ise 2015 yılında kurulmuş bir partidir. Partinin kurucuları sosyal demokrat PvdA'dan ayrılan iki Türk kökenli vekil Tunahan Kuzu ve Selçuk Öztürk olmuştur. Parti kurulduğu günden bu yana söylem itibariyle bütün Hollandalılara hitap ettiğini belirtse de seçmen tabanının çoğunluğunu Fas ve Türkiye kökenliler başta olmak üzere Müslümanlar oluşturmaktadır (Hamann, 2021). Göçmenler tarafından kurulan diğer bir parti ise Artikel 1/BIJ1'dir. BIJ1, DENK partisinin kuruluşu sırasında DENK içerisinde yer alan fakat LGBT haklarına dair söylemleri ile DENK'in daha muhafazakâr tabanının tepkilerini çekmesi üzerine partiden ayrılan Sylvana Simons tarafından kurulmuştur. Parti ilk kurulduğunda din, ırk, cinsiyet veya başka herhangi bir sebeple ayrımcılık yapılmasını yasaklayan Hollanda Anayasası'nın 1. maddesine atfen Artikel 1 adıyla kurulmuştur. Daha sonra ise Hollandaca “birlikte” anlamına gelen *bijeen* olarak okunabilecek olan BIJ1 ismini almıştır. BIJ1, birçokları tarafından en azından kuruluşu sırasında göçmenlere hitap eden bir parti gibi görülmüş olsa da kendisini bir göçmen partisi olarak görmemektedir. Parti programına bakıldığında da kullanılan sömürge karşıtlığı, radikal eşitlikçilik, İsrail ile ticaretin kesilerek Filistin devletinin tanınması gibi sloganları ile hem sol seçmenlere hem de bu meselelerden daha fazla etkilenmeleri ve bunlarla daha fazla ilgilenmeleri sebebiyle de göçmenlere hitap etmektedir (BIJ1, 2023).

Üç partinin kuruluşları itibariyle “öngörülen” tabanlarına bakıldığında NIDA'nın Fas ve Türkiye kökenliler gibi Müslümanların yoğun yaşadığı ülkelerden gelen ve siyasal tercihlerini dini kimlikleri üzerinden gerçekleştiren seçmenlere, DENK'in Fas ve Türkiye kökenli nüfusun içerisinde muhafazakâr ve sosyal demokrat tabana ve aynı zamanda diğer göçmen kökenli nüfusa, BIJ1'in ise Hollanda'nın kolonilerinden gelen nüfus içerisinde anti-kolonyalist tabana ve genel nüfus içerisinde aşırı sol-antikapitalist gruplara hitap etmek istediğini söylemek mümkündür.

4. Göçmen Partilerin Etkinliği ve Seçim Performansı

Çalışmamızın konusu olan üç partinin seçim performanslarına bakıldığında üç partinin de seçimlerde aldıkları oy oranları birbirinden farklıdır. DENK girdiği 2017, 2021, ve 2023 seçimlerinin üçünde de %2'nin üzerinde oy alarak her üç seçimde de meclise üç vekil

göndermiştir. Bunun yanı sıra parti yerel seçimlere de katılmış ve bazı şehirlerde şehir meclisine temsilciler göndermiştir. BIJ1 de DENK gibi 2017, 2021 ve 2023 seçimlerine katılmış fakat bunlardan 2017 ve 2023 seçimlerinde barajı geçememiş, sadece 2021 seçimlerinde parlamentoya bir vekil göndermiştir. Parti yerel seçimlerde Amsterdam'da başarı elde etse de kısa bir süre sonra Amsterdam örgütü ile genel merkez arasında yaşanan sıkıntılar sonrasında Amsterdam örgütü partiden istifa etmiştir (NL Times, 2022). Parti merkeziyle yaşanan sorunlar sonrasında istifa hadisesi Lahey örgütünde de görülmüştür (Het Parool, 2022). NIDA, diğer iki partiden daha önce kurulmuş olmasına rağmen DENK ve BIJ1'den farklı olarak sadece 2021 seçimlerine katılmıştır. 2021 seçimlerinde %0.32 oy alarak meclise girememiş ve kısa süre sonra parti olarak faaliyetlerine son vererek bir hareket olarak devam etme kararı almıştır (Algemeen Dagblad, 2021). Bu sonuçlarla DENK partisi 2017 seçimlerinde parlamentoya girmeye hak kazanarak hem Hollanda hem de Avrupa siyaseti açısından bir ilke imza atarak parlamento düzeyinde başarı kazanan ilk göçmen kökenli parti olmuştur ve bunu üç sandalye ile başarmıştır (Vermeulen, Harteveld & van Heelsum, 2020, s.433).

Üç partinin hitap ettiği grupların nüfuslarına bakıldığında Tablo 2'de de görüleceği üzere Hollanda'da 2022 yılı itibariyle yaklaşık 850 bin Türkiye ve Fas kökenli nüfus, yaklaşık 910 bin ise eski koloniler ve mevcut deniz aşırı topraklardan gelen nüfus mevcuttur (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023a). Fakat bu nüfus içerisinde ne kadarın vatandaş olduğu Hollanda İstatistik Dairesi verilerinde belirtilmemektedir. Hollanda'nın 2023 yılı nüfusu (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023b) ve 2023 Seçimleri göz önüne alındığında, 17,9 milyonluk nüfusun içerisinde yaklaşık 13,5 milyonu (%75) seçmendir. Fakat göç kökenli nüfusun bir kısmının vatandaşlık sahibi olmadığı ve göçmen kökenli nüfusun çocuk sayısının göçmen kökeni olmayan nüfusa oranla fazla olduğu göz önüne alındığında göç kökenli nüfusun arasında nüfusa oranla seçmen oranı genel orandan daha düşük çıkacaktır.

Tablo 2. Yıllara Göre Hollanda'daki Göçmenlerin Sayısı (x1000)

	Türk	Fas	Surinam	Endonezya	Antiller	Diğer	Toplam
1974	53.5	29.6	-	9	-*	59.3	298.6
1983	152.2	100.5	10.6**	10.5***	43.0	95.4	615
2022	431	419	362	364	185	2,817	4,578

Kaynak: (Entzinger, 1985; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023a). *1974 sayımlarında Surinamlılar ve Hollanda Antillerinden gelenler için ayrı bir bölüm ayrılmamıştır. ** Surinam'ın bağımsızlığı öncesi göç eden ve Hollanda vatandaşı olan 180 bin Surinamlı dahil değil. *** Hollanda ordusunda savaştıkları için Hollanda'ya göç etme hakkı elde eden 40 bin Molukka adalı dahil değil

Üç parti içerisinde DENK katıldığı 2017, 2021 ve 2023 seçimlerinde sırasıyla yaklaşık 216 bin, 211 bin ve 246 bin oy almıştır. Aynı seçimlerde BIJ1 yaklaşık 29 bin, 88 bin ve 44 bin oy almıştır. NIDA ise girdiği tek genel seçim olan 2021 seçimlerinde yaklaşık 34 bin oy almıştır.² Bu sonuçlar partilerin hitap ettikleri tabanlarla karşılaştırıldığında DENK'in hitap ettiği taban içerisinde

2 Partilerin aldıkları oylar üzerine ayrıntılı bilgi için bkz: Hollanda Seçim Sonuçları Arşivi (Verkiezingsuitslagen, n.d.)

başarı yakalarken, BIJ1'in yakalayamadığı görülmektedir. NIDA'nın ise siyasal tercihlerini dini hassasiyetleri ekseninde yapan nüfusa hitap etmesinden kaynaklı olarak hem toplam potansiyeli hem de bunun içerisinde yakaladığı oran hakkında bir yorum yapmak ise biraz daha güçtür. Ayrıca NIDA'nın sadece bir seçime katılmış olması da yakalanan potansiyel üzerine bir çıkarım yapılmasının önünde engel olmaktadır.

Yukarıdaki çıkarımı destekler şekilde IPSOS'un 2017 yılındaki anketine göre Türkiye kökenlilerin %47'si, Fas kökenlilerin ise %37'si DENK'e oy vermiştir. 2018 Amsterdam Meclis Seçimlerinde ise Türkiye kökenlilerin %74, Fas kökenlilerin ise %49'unun DENK'e oy verdiği gözlenmiştir. 2018 Amsterdam Meclis Seçimleri ile ilgili yapılan bir başka çalışmada DENK'e oy verenlerin %6'sının diğer göçmen gruplarından, %2'sinin de göç geçmişine sahip olmayan kişilerden geldiği görülmüştür. Aynı çalışmada Türkiye ve Fas kökenli nüfusun yoğunluğunun arttığı yerlerde DENK'in oylarının arttığı ve bu grupların %10'a ulaştığı seçim bölgelerinde DENK'in oyunun da %6 ile 8'e kadar yükseldiği de görülmüştür. (Vermeulen, Harteveld & van Heelsum, 2020, s.441). Lubbers, Otjes & Spierings (2024) çalışmasında da DENK'in Faslılar ve Türkler arasında büyük destek görürken, BIJ1'in Surinamlılar arasında destek gördüğü, fakat bu desteğin DENK'in kendi potansiyel seçmen kitlesinde yakaladığı desteğe yaklaşmadığı görülmüştür. BIJ1'in daha sol görüşlere sahip, alt ekonomik gelir grubunda bulunan ve ağır işlerde çalışan gruplardan daha fazla oy aldığı da görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmalar göstermektedir ki göçmenler grup aidiyetleri üzerinden oy kullanmaya eğilimlidir ve dolayısıyla bu durum da göçmen partilere olan desteği arttırmaktadır. Etnik köken bazlı olarak oy verme davranışına bakıldığında bu davranışın Türkler ve Faslılar arasında Surinamlılara göre daha yüksek oranlarda gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim Vermeulen, Kranendonk & Michon (2020) tarafından yapılan başka bir çalışmada da bu davranış doğrulanmaktadır. Bu durum ise göçmen partiler içerisinde DENK'in başarısını gösteren önemli bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca DENK'in başarılı olduğu fakat BIJ1'in, Artikel 1 olarak, başarısız olduğu 2017 Genel Seçimlerindeki aday listesine bakıldığında BIJ1'in 1 Fas, 5 Surinam/Antilli, 2 diğer göçmen grupları ve 12 Hollandalı aday gösterirken DENK'in 9 Türk, 3 Faslı, 2 Surinam/Antilli, 2 diğer göçmen grupları ve 2 de Hollandalı aday gösterdiği görülmektedir (Zwan, Tolsma & Lubbers, 2020). DENK'in 18 adayının %88,9'unu göçmenler oluştururken bu oran BIJ1'de 20 aday içerisinde %40 olmuştur. Bu da BIJ1'in etnik destek üzerinden oy alma potansiyelini kısıtlayarak partiyi daha ziyade "çok fazla etnik adaylı sol bir parti" olarak yarışmak zorunda bırakmıştır. Aynı seçimde diğer sol partilerden PvDA'nın adaylarının %21,3'ünü, SP'nin %9,1'ini ve GL'nin %10'unun göçmen kökenli adaylar oluşturmuştur. Toplam adayların %13'ünün göçmen kökenli olduğu bu seçimde SP ve GL'de ortalama altında kalmıştır. Diğer bir dikkat çekici nokta ise BIJ1'in aşırı sağcı FvD, PVV ve emeklilerin oylarına talip olan 50Plus partileriyle beraber, listesinde göçmen kökenli adaylar bulunan partiler arasında hiç Türk bulunmayan dört partiden biri olmasıdır.

Partilerin hitap ettikleri gruplarda ne kadar etkili olduklarını göstermesi açısından üye sayılarına bakıldığında BIJ1'in üye sayısının DENK'in üye sayısının çok üstünde olduğu görülmektedir.

NIDA'nın ise aktif olduğu yıllardaki üye sayısına dair bir veri bulunmamaktadır. 2023 yılındaki üye sayılarına bakıldığında seçimlerde yaklaşık 246 bin oy alan DENK'in üye sayısı 3456 olurken, yaklaşık 44 bin oy alan BIJ1'in üye sayısı ise 5276 olarak gözükmemektedir (Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, 2023). Fakat aynı verilere dikkatle bakıldığında Hollanda'daki partilerin üye sayıları açısından birkaç durum dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi, pan-Avrupacı Volt ve hayvan haklarını savunan PvdD gibi daha çok gençlere hitap eden partilerin üye sayıları aldıkları oy yüzdesine oranla çok yüksektir. 2023 seçimlerinde yaklaşık 178 bin oy alan Volt'un 12,406, yaklaşık 235 bin oy alan PvdD'nin ise 24,848 üyesi bulunmaktadır. Aynı seçimlerde yaklaşık 1 milyon 590 oy alan VVD'nin üye sayısı ise 23,818 ile PvdD'nin üye sayısından azdır. İkinci nokta ise popülist partilerin üye sayılarının aldıkları oylara oranla yüksek olmasıdır. BBB ve FvD gibi popülist partilerin üye sayısı aldıkları oylara oranla oldukça yüksektir. Üçüncüsü ise CDA, CU ve SP gibi görüşleri daha net ve sınırları belli olan partilerin üye sayıları aldıkları oylara oranla oldukça yüksektir. Bu üç bağlamdan bakıldığında BIJ1, birinci gruptaki partiler gibi gençlere hitap eden ilerlemeci görüşleri kapsamında aldığı oya oranla yüksek bir üye sayısına sahipken, DENK göçmenlere hitap etmesi sebebiyle daha özel bir parti olmasına rağmen sosyal-demokrat görüşleri çerçevesinde diğer ana akım partiler gibi aldığı oya orantılı bir üye sayısı yakalayamamıştır. Bu durum BIJ1'in aşırı solcu ve ilerlemeci görüşlerinden kaynaklı olarak daha ziyade gençlerden destek aldığı tezini de doğrulamaktadır.

Tablo 3. 2017-2023 Yılları Arası Göçmen Partilerinin Girdiği Seçimler

Seçimler*	BIJ1	DENK	NIDA
2017 Tweede Kamer	0,27**	2,06	-
2018 Gemeenteraad		1,04	0,25
2019 Provinciale Staten		1,67	0,16
2019 Europees Parlement		1,1	-
2019 Eerste Kamer		0,68	-
2021 Tweede Kamer	0,84	2,03	0,32
2022 Gemeenteraad	0,26	0,99	-
2023 Tweede Kamer	0,42	2,37	-

Kaynak: (Verkiezingsuitslagen). Yazarlar tarafından derlenmiştir. *Tweede Kamer=Temsilciler Meclisi, Eerste Kamer=Senato, Gemeenteraad=Belediye Meclisi, Provinciale Staten= İl Meclisi, Europees Parlement=Avrupa Parlamentosu **BIJ1 2017 seçimlerine Artikel 1 olarak katıldı.

Bütün bunlardan yola çıkarak DENK, BIJ1 ve NIDA'nın seçim performanslarına bakıldığında DENK başarılı olurken diğer iki partinin başarısız olmasını açıklayan üç nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki partilerin kendilerini ideolojik olarak konumlandığı noktadır. NIDA oy potansiyelini dini hassasiyetle oy kullananlarla ve BIJ1 ise aşırı sol görüşlerle kısıtlarken, DENK göçmenler arasında daha geniş bir gruba hitap edecek sosyal demokrat bir tutum sergilemektedir. Hollanda'nın göç almaya başladığı yıllar göz önünde tutulduğunda Hollanda'da oy kullanabilen göç geçmişli nüfusun önemli bir bölümünü halen birinci ve ikinci nesil göçmenler oluşturmaktadır. Bu grup buldukları ülkelerden ekonomik veya siyasal sebeplerle göç etmiş, Hollanda'da artık

belirli bir ekonomik seviyeye ulaşmış ve bunu da Hollanda'daki liberal ekonomik düzen içerisinde gerçekleştirmiştir. Bundan kaynaklı olarak da BIJ1 gibi daha aşırı sol radikal bir partiden ziyade DENK gibi sosyal demokrat ve ayrımcılığa karşı olmakla beraber mevcut ekonomik düzene karşı çıkmayan bir partiye daha sıcak bakmaktadır. Özellikle Türkiye kökenli seçmenler arasında PvDA ve CDA, Fas kökenli seçmenler arasında da PvDA'nın geçmiş yıllarda yüksek oranlarda oy alması bu tutumun bir göstergesidir (Lubbers, Otjes & Spierings, 2023; Vermeulen, Harteveld & van Heelsum, 2020).

İkinci nokta ise göçmen kökenli vatandaşların oy kullanırken kimliklerinin bu sürece etkisidir (Bloemraad & Vermeulen, 2014). Birçok göçmen kökenli seçmen için adayların kimliği oy kullanma sırasında birincil faktör olurken bunu birincil faktör yapmayanlar için de benzer iki parti arasında kalındığında kendileri ile ortak bir kimliğe oy verme davranışı devreye girmektedir (Lubbers, Otjes, & Spierings, 2023). Özellikle grup kimliği ve farkındalığı yüksek topluluklarda grup üyelerini destekleme davranışı daha ağır basmaktadır ve Amsterdam 2018 Yerel Seçimleri örneğinde görüldüğü gibi bu davranış Türkiye ve Fas kökenlilerde Surinamlılar ve diğer topluluklara göre daha kuvvetle görülmektedir (Vermeulen, Harteveld & van Heelsum, 2020, s.641; Vermeulen, Kranendonk & Michon 2020, s.784). DENK'in başarılı olup BIJ1'in başarısız olduğu 2017 seçimlerindeki adaylara bakıldığında BIJ1'in Türkiye kökenli hiçbir adayının olmaması ve Fas kökenli sadece bir adayının olması, bu ortak kimlik üzerinden oy verme potansiyeli yüksek Türkiye ve Fas kökenli nüfus içerisindeki desteğini daha da sınırlandırmaktadır.

Üçüncü nokta ise partilerin destekledikleri ideolojiler içerisinde rekabet ettikleri diğer partilerin tutumudur. BIJ1'in göçmen kimliğinin dışında parti programında yer verdiği sol ve progresif görüşler ekseninde seçmenler için rekabet ettiği partiler olan GL ve SP'nın göçmenlere karşı genel tutumu olumludur. Bunun karşısında DENK'in rekabet ettiği ana akım partiler, PvDA, VVD ve NSC, PVV karşısında ellerini kuvvetlendirmek adına PVV kadar olmasa göçmenleri ilgilendiren meselelerde olumsuz veya sınırlayıcı tutum sergilemektedirler. Bu durumda da DENK rakiplerinden farklı bir tutum sergileyerek sosyal demokrat göçmenler için bir boşluğu doldururken, BIJ1 böyle bir fark yaratamamaktadır.

Bu faktörler birleştirildiğinde ise şu durum göze çarpmaktadır; DENK'i diğer partilerden ayıran göçmen kimliği iken, BIJ1 aşırı sol kimliği, NIDA ise İslam'ın parti politikalarındaki etkisiyle ayrılmaktadır. Toplumun geneli göz önüne alındığında ise sosyal demokrat görüşlere sahip vatandaşların aşırı solcu vatandaşlardan fazla oldukları, dini kimliklerinin ana odak noktası yapmayanların da ana odak noktası yapanlardan fazla oldukları göz önüne alındığında, bu durum da DENK'in göçmen kökenli nüfus içerisinde neden daha fazla destek bulduğunu ve başarısını açıklamaktadır.

5. Sonuç

Avrupa siyasetinde uzun bir dönemdir aşırı sağın yükseldiği birçok araştırmacının da nitelediği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükselen aşırı sağ siyaset, merkezde yer alan

partilerin de politik pozisyonlarının ve söylemlerinin dönüşmesini sağlamaktadır. Bu noktada Avrupa ülkelerindeki göçmenler için politik atmosfer daha bunalımcı bir vaziyet almaktadır. Bu atmosfer karşındaysa daha önce sosyal demokrat ve merkez partilerde kendilerine temsil bulan göçmenler için temsil açığı oluşmaktadır. Dolayısıyla göçmen kökenlilerin politik temsil yakalayabilmesi artık örgütlenmelerinden ve partileşme süreçlerinden geçmektedir. Nitekim bu çalışmada Hollanda örneği üzerinden göçmen kökenlilerin aşırı sağ siyaset karşısında alternatif üretme çabalarını merkeze alarak bu süreç analiz edilmiştir.

Hollanda bugün Avrupa'da bu tartışmaları yürütmeye imkân sağlayacak bir siyasal atmosfer sunmaktadır. Bu atmosfer iki eksenle ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, günümüzde göçmen kökenli nüfus gerek oy potansiyeli ve sayı olarak, gerekse sosyal sermaye olarak geçmişle kıyaslanamayacak bir konuma gelmiştir. Bu da kurulan partilerin Hollanda siyasal sistemi gibi temsile açık sistemlerde başarı kazanmasına olanak sağlamaktadır. Bunun sonucunda da BIJ1, DENK ve NIDA gibi göçmen partileri 2010'ların ortalarından itibaren en azından göçmen kökenliler için siyasal hayatta etkin olmaya başlamıştır. İkincisi ise makalemizin konusu olan bu üç partinin farklı ideolojilerde olmaları ve farklı hassasiyetlerle oy kullanan gruplara odaklanmalarıdır. Bu durum göçmen kökenli nüfus hakkında daha önce birçok defa ileri sürülen dinin karar alma süreçlerinde birincil öneme sahip olduğu, daha sol görüşlü oldukları, kendi etnik gruplanmaları içinde yapılandıkları ve toplumun geri kalanına entegre olmadıkları gibi varsayımların sınanmasına olanak sağlamaktadır. Özellikle iki farklı uçta bulunan NIDA ve BIJ1'in daha merkeze yer alan DENK kadar başarılı olamamış olmaları aslında göçmenlerin aşırı uç siyasal görüşlere çok rağbet etmediğini de göstermektedir.

Tam olarak bu noktada değinilmesi gereken bir konu Hollanda'nın ilk aşırı sağ hükümetinin göçmen partilerinin gelecekteki potansiyellerine etkisidir. 2024 Temmuz'unda göçmen karşıtı PVV liderliğinde kurulan ve dört ortağının dördünün de çeşitli derecelerde göçü zorlaştırmayı ve sınırlandırmayı istediği yeni koalisyon, göçmenler ve göçmen partileri için Hollanda siyasetinde daha önceden görülmemiş bir sınav ortaya koymaktadır. Özellikle Göç ve Sığınmacılar Bakanlığı'nı alan PVV'nin bu kabine içerisinde yapacağı ve kabine ortakları tarafından onaylanacak göçmen karşıtı olası politikalar, siyasetin merkezinde olma iddiası taşıyan VVD ve NSC'ye oy vermiş olan göçmen kökenli veya sosyal demokrat seçmenleri bu partilerden uzaklaştırma potansiyeli taşımaktadır. Böyle bir durumda bu grup ya bu koalisyonda görev almamış olan D66 ve CDA gibi merkez partilere, ya da GL-PvdA ittifakı gibi sol partilere yönelecektir. Böyle bir hareketlenmeden daha önce belirttiğimiz gibi GL-PvdA ittifakı ile rekabet etme gücü kısıtlı olan BIJ1 sınırlı ölçüde yararlanacaktır. Öte yandan politikaları sosyal demokrat çizgide olan DENK'in kendisini "göçmen partisi" kimliğinden sıyrarak herkese hitap eden bir sosyal demokrat parti haline dönüşmesi halinde bu hareketlenmeden kârlı çıkması ve birkaç seçim içerisinde olası bir merkez/merkez-sol koalisyon içerisinde yer alabilmesi muhtemeldir. Özellikle parti başkanlığına Stephan van Baarle'yi getiren DENK'in, seçimlerdeki adaylarını da çeşitlendirerek göçmen ağırlıklı listenin dışına çıkması partinin sadece göçmenlere değil herkese hitap ettiği tezini kuvvetlendirecektir.

Hollanda'da uzun yıllardır bulunan mevcut göçmen grupları dikkate alındığında bahsi geçen partilerin uzun vadede bu gruplarla temsil ilişkisi kurarak başarı şansı yakalaması muhtemel görülmektedir. Bu süreçler belki de göçmen partileri için öğrenme süreci olarak görülmelidir. Aşırı sağın yükselişi karşısında bu partilerin de politik temsil kabiliyetini arttırması mümkündür. Nitekim bu fenomeni sadece Hollanda özelinde değil diğer Avrupa ülkelerinde de görmek mümkün olacaktır. Bu bağlamda diğer ülke örneklerini merkeze alan çalışmaları yürütmek, göçmen kökenlilerin partileşme süreçlerini ve politik temsillerini incelemek önemli bir gereklilik haline gelmektedir.

Kaynakça

- Akkerman, T. (2018) The Impact of Populist Radical-Right Parties on Immigration Policy Agendas: A Look at the Netherlands. *Migration Policy Institute*. <https://www.migrationpolicy.org/research/populist-radical-right-parties-immigration-netherlands> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- Algemeen Dagblad (2021) Islampartij Nida verlaat politiek en wil bredere beweging worden. 5 Eylül. <https://www.ad.nl/binnenland/islampartij-nida-verlaat-politiek-en-wil-bredere-beweging-wordsen~a982f90b/> (Erişim Tarihi: 20.05.2024).
- Amann, M. vd. (2018) Inside the Battle that Almost Brought Down Merkel. *Spiegel International*, 6 Temmuz. <https://www.spiegel.de/international/germany/the-cdu-csu-battle-that-almost-cost-merkel-her-job-a-1217115.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2024).
- Andeweg, R. B., Irwin, G.A. & Louwerse, T. (2020) *Governance and Politics of the Netherlands*. London: Red Globe Press.
- Bale, T. vd. (2009) If You Can't Beat Them, Join Them? Explaining Social Democratic Responses to the Challenge from the Populist Radical Right in Western Europe. *Political Studies* 58(3), 410–426.
- BIJ1 (2023) BIJ1 Manifesto 2023. <https://bij1.org/wp-content/uploads/2023/11/BIJ1-Programma-2023-VERTALING-ENG.pdf> (Erişim Tarihi: 22.05.2024).
- Bloemraad, I. (2013) Accessing the Corridors of Power: Puzzles and Pathways to Understanding Minority Representation. *West European Politics* 36(3), 652–670.
- Bloemraad, I. & Vermeulen, F. (2014) Immigrants' Political Incorporation. M. Martiniello & J. Rath (der.), *An Introduction to Immigrant Incorporation Studies: European Perspectives* (227–249). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (n.d.) *How Many People Immigrate to the Netherlands?* <https://www.cbs.nl/en-gb/dossier/asylum-migration-and-integration/how-many-people-immigrate-to-the-netherlands> – (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2023a) *How Many Residents Have a Foreign Country of Origin?* 18 Ocak. <https://www.cbs.nl/en-gb/dossier/asylum-migration-and-integration/how-many-residents-have-a-foreign-country-of-origin> – (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- Centraal Bureau voor de Statistiek, (2023b) *Population up to 17.9 Million*. 1 Kasım. <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2023/44/population-up-to-17-9-million> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- Chandra, K. (2011). What is an Ethnic Party? *Party Politics* 17(2), 151–169.
- Dancygier, R. & Margalit, Y. (2019) The Evolution of the Immigration Debate: Evidence from a New Dataset of Party Positions Over the Last Half-Century. *Comparative Political Studies*, 53(5), 734–774.

- Dancygier, R. & Saunders, E.N. (2006) A New Electorate? Comparing Preferences and Partisanship between Immigrants and Natives. *American Journal of Political Science* 50: 962–981.
- Darroch, G. (2016) Geert Wilders Found Guilty of Inciting Discrimination. *The Guardian*, 9 Aralık. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/09/geert-wilders-found-guilty-in-hate-speech-trial-but-no-sentence-imposed> (Erişim Tarihi: 12.05.2024).
- Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (2023) Ledentallen Nederlandse politieke partijen per 1 januari 2023. 1 Ocak. <https://www.rug.nl/research/dnpp/themas/ledentallen/ledentallen-2023> (Erişim Tarihi: 16.04.2024).
- DW (2023) Germany: Growing Dissatisfaction with Migration Policy. 29 Eylül. <https://www.dw.com/en/germany-growing-dissatisfaction-with-migration-policy/a-66961728> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- Eerste Kamer (n.d.) Wat doet de Eerste Kamer. https://www.eerstekamer.nl/begrip/english_2 (Erişim Tarihi: 16.05.2024).
- Etzinger, H. (1985) Political Participation of Immigrants in the Netherlands. *Cahiers d'Études sur la Méditerranée Orientale et le monde Turco-Iranien* 1, 63–73.
- European Parliament (2024) Election Results: Germany. <https://results.elections.europa.eu/en/germany/> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- Hamann, J. (2021) DENK: The Dutch Party Offering a New Form of Dutch Politics. *Morocco World News*, 13 Mart. <https://www.moroccoworldnews.com/2021/03/337256/denk-the-dutch-party-offering-a-new-form-of-dutch-politics> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- Het Parool (2022) Haagse afdeling van Bij1 breekt met partij en stapt op. 30 Temmuz. <https://www.parool.nl/nederland/haagse-afdeling-van-bij1-breekt-met-partij-en-stapt-op~b41c68d3/> (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Kabinetsformatie (n.d.) 2024-2028 Framework Coalition Agreement. <https://www.kabinetsformatie2023.nl/documenten/publicaties/2024/05/16/framework-coalition-agreement-2024> (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- Kiesraad (2023) Tweede Kamer 22 November 2023. <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/TK20231122> (Erişim Tarihi: 05.05.2024).
- Krouwel, A. P. M. & Lucardie, P. (2008) Waiting in the Wings: New Parties in the Netherlands. *Acta Politica* 43(2-3), 278–307.
- Laakso, M. & Taagepera, R. (1979) Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies* 12(1), 3–27.
- Loukili, S. (2019) Fighting Fire with Fire? “Muslim” Political Parties in the Netherlands Countering Right-Wing Populism in the City of Rotterdam. *Journal of Muslims in Europe* 9(1), 21–42.
- Lubbers, M., Otjes, S. & Spierings, N. (2024) What Drives the Propensity to Vote for Ethnic-Minority-Interest Parties? *Acta Politica* 59, 557–588.
- Mudde, C. (2019) *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press, UK.
- NIDA (2021) *Partijprogramma Bij de Tijd*. <https://dnpprepo.ub.rug.nl/86215/1/NIDA%20verkiezingsprogramma%20TK%202.021.2025.pdf> (Erişim Tarihi: 20.05.2024).
- NL Times (2022) Amsterdam Board of Pro-diversity Party Bij1 Resigns Claiming Election Fraud, Racism. 13 Eylül. <https://nltimes.nl/2022/09/13/amsterdam-board-pro-diversity-party-bij1-resigns-claiming-election-fraud-racism> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- NL Times, (2023) Dutch Election Results Stir Concerns among Business, Immigrant Groups, and Universities. 23 Kasım. <https://nltimes.nl/2023/11/23/dutch-election-results-stir-concerns-among-business-immigrant-groups-universities> (Erişim Tarihi: 12.05.2024).

- NSC (2023) Tijd voor Herstel. Verkiezingsprogramma 2023. https://storage.googleapis.com/groep-pieter-website/media/NSC_verkiezingsprogramma_2023.pdf (Erişim Tarihi: 15.08.2024).
- Otjes, S. (2017) The Longest Formation in Dutch History: Why Did it Take so Long? What Did it Result in? And Will that Last? *Who Governs*, 26 Eylül. <https://whogoverns.eu/the-longest-formation-in-dutch-history-why-did-it-take-so-long-what-did-it-result-in-and-will-that-last/> (Erişim Tarihi: 22.04.2024).
- Otjes, S. & Krouwel, A. (2019) Why Do Newcomers Vote for a Newcomer? Support for an Immigrant Party. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45 (7), 1148–1167.
- Politico (n.d.) Poll of Polls. <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/> Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Politico (2023) Germany's Greens and Liberals Call for Action on Immigration as Far Right Strengthens. 20 Eylül. <https://www.politico.eu/article/germany-struggles-to-contain-migration-influx/> (Erişim Tarihi: 10.08.2024).
- Rath, J. (1985) Immigrant Candidates in the Netherlands. *Cahiers d'Études sur la Méditerranée Orientale et le monde Turco-Iranien* 1, 46–62.
- Reuters (2023) Praise and Fear after Dutch Populist Wilders' Election Win. 23 Kasım. <https://www.reuters.com/world/europe/praise-fear-after-dutch-populist-wilders-election-win-2023-11-22/> (Erişim Tarihi: 12.05.2024).
- The Guardian (2023) Dutch Muslims Fearful for Future after “Shocking” Election Results. 23 Kasım. <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/23/dutch-muslims-fearful-for-future-after-shocking-election-results-gert-wilders> (Erişim Tarihi: 10.05.2024).
- Tweede Kamer (n.d.) How Parliament Works. <https://www.houseofrepresentatives.nl/elections> (Erişim Tarihi: 16.05.2024).
- Uslucan, H. H. & Sauer, M. (2020) Political Participation and Party Preferences among Immigrants of Turkish Origin in Germany. *Uluslararası İlişkiler* 17(68), 113–128.
- van Amersfoort, H. & van Niekerk, M. (2006) Immigration as a Colonial Inheritance: Post-Colonial Immigrants in the Netherlands, 1945–2002. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(3), 323–346.
- van Spanje, J. (2010) Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe. *Party Politics* 16(5), 563–586.
- Van Holsteyn, J. J. M. (2018) The Dutch Parliamentary Elections on March 2017. *West European Politics* 41 (6), 1364–1377.
- Verkiezingsuitslagen (n.d.) Verkiezingen, <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen> (Erişim Tarihi: 23.05.2024).
- Vermeulen, F., Hartevelde, E. & van Heelsum, A. (2020). The Potential of Immigrant Parties: Insights from the Dutch Case. *Acta Polit* 55, 432–453.
- Vermeulen, F., Kranendonk, M. & Michon, L. (2020) Immigrant Concentration at the Neighbourhood Level and Bloc Voting: The Case of Amsterdam. *Urban Studies* 57(4), 766–788.
- Zwan, R.V., Tolsma, J. & Lubbers, M. (2020). Under What Conditions Do Ethnic Minority Candidates Attract the Ethnic Minority Vote? How Neighbourhood and Candidate Characteristics Affected Ethnic Affinity Voting in the Dutch 2017 Parliamentary Elections. *Political Geography* 77, 102098.

Representation Crisis and the Emergence of Immigrant Parties in Dutch Politics

Osman ERDOĞDU*
Fikret TOPAL**

The increased migration to Western Europe, which intensified with migrant worker agreements, saw the rise of xenophobia and anti-immigrant sentiment in these countries, often as soon as migrants arrived. This anti-immigrant sentiment manifested in attacks on migrants, which sometimes even led to death, and later consolidated into organized movements and parties. Although initially ostracized as an outdated ideology, these far-right parties soon managed to gain large supporter bases. In the last 20 years, a number of EU countries' politics have been dominated by their actions and ideologies. The rise of far-right parties, in turn, affected the discourse and policies of center and even left parties. In the Dutch case, after the foundation of the PVV in 2006 and its continuous presence and success in parliament, other parties, such as the center-liberal VVD and the social-democratic PvdA, changed their views on topics including migration, cultural tolerance, and religious tolerance. This shift in the discourse of parties that were typically preferred by migrants for political representation created a new political representation crisis regarding where migrants could find representation. This crisis, in turn, sparked renewed interest in migrant political parties, which had previously failed.

In the Netherlands, this disillusionment resulted in the foundation of several migrant parties. Although there were several migrant political parties in the Netherlands in the past, none of them had succeeded. Among the newly founded parties, three stood out: NIDA, DENK, and BIJ1. While only DENK has experienced continuous success among the three, the differences in their political ideologies and the voter bases they appeal to provide a good example for future migrant parties. With social-democratic DENK, far-left BIJ1, and Islamist NIDA, these three parties exemplify the diverse groups within the migrant population across almost all European countries.

The article first examines the rise of the far-right in the Netherlands, their electoral success, the Dutch political system, and the collapse of the party system in the country. We aim to explain

* Bağımsız Araştırmacı, cosmanerdogdu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3601-3703

** Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, fikret.topal@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7579-0017

why the far-right gained success and how this success changed the discourse of other mainstream parties. While the success of the far-right caused unease among the migrant population, it was the change in discourse among other parties that created a representation crisis for migrants, as evidenced by the case of DENK's founders leaving the social-democratic PvdA. Furthermore, the collapse of the party system, reflected in the effective number of parliamentary parties, drew more voters to far-right and populist parties who had lost faith in the older parties.

Next, we examine migration to the Netherlands, the initial attempts at migrant political representation, and the foundation of the latest wave of migrant parties. We analyze the potential of the migrant voter base over the years and explore why early examples of migrant parties and candidates were unsuccessful. Afterward, we focus on the three parties that are the subject of this article and their founding processes.

In the third part, we assess the success of these three parties and whether they effectively represented their prospective voter bases by comparing the expected voter population against the votes received, as well as the reasons for their success or failure. An initial examination showed that while DENK was able to capitalize on its targeted population and garner their support, BIJ1 struggled to achieve this. It was more challenging to determine NIDA's success, as it had a more religious undertone than ethnic or ideological, making it difficult to calculate its potential voter base.

Through our examination of the foundation, electoral performance, and discourse of the three parties, we identified several reasons for the re-emergence and success of migrant parties today. The first reason is the increase in the number of migrants with citizenship and their socio-economic capital. The second reason is the representation crisis. While the increase in population and the voter base certainly enables migrant parties to succeed, it is the representation crisis that drives a significant portion of this voter base to support migrant parties. The final reason is the political system in the Netherlands. The 0.67% electoral threshold and the nationwide proportional representation allow a migrant party to enter parliament.

Analyzing the electoral performance of the three parties revealed several factors that explain what kind of politics convinces the migrant population to vote for these parties. First, with the rise in socio-economic status among migrants, the migrant population is more supportive of centrist political views than radical ones. This is evident from the electoral success of the social-democratic party DENK compared to the progressive/far-left party BIJ1. While several studies indicate that migrants, on average, earn less than individuals without a migration background, many migrants and their descendants have found success in their new countries due to liberal economic policies and are not in favor of far-left policies. Furthermore, most of the migrant population remains conservative on social issues and tends to support traditional values over progressive politics. This is illustrated by the failure of NIDA, which shows that although many migrants are conservative, they lean towards centrist views rather than radical-conservative policies.

Second, a significant portion of the migrant population is more supportive of candidates who share their migrant backgrounds than of those with whom they cannot identify. Following changes in the policies of traditionally migrant-friendly parties, as well as kinship and cultural reasons, migrants are more inclined to vote for candidates they can relate to. While leftist parties have more candidates of migrant origin, centrist and liberal parties have fewer. Therefore, when a social-democratic party like DENK fields a list dominated by candidates with migration backgrounds, it garners more support compared to BIJ1, which competes with other parties that share similar ideological views and also field several candidates with migrant backgrounds.

The third point is their comparison to other parties that share similar stances. While there is a representation crisis for migrants, it is not equally felt across all ideologies. Although leftist parties are generally more friendly towards migrants, the rise of far-right parties has led many conservative and centrist parties, which lost votes to these far-right parties, to shift towards anti-migrant discourse and policies. Consequently, a migrant party that appeals to centrist and conservative voters can gain the support of migrants who hold those views, whereas it is more challenging for a left-wing migrant party to do so.

In our analysis of the migrant parties in the Netherlands, we found that the representation crisis creates a favorable environment for the emergence of migrant political parties. However, their success depends on two additional conditions. First, the political system of the country must allow such small parties to enter parliament through a low electoral threshold or similar means. Second, the newly founded migrant parties need to represent the segment of the migrant population that is experiencing a representation crisis.